

4. La producció pròpia a las televisions d'Espanya

Lorenzo Vilches

4.1. El context competitiu de la televisió i les seves repercussions en l'oferta de ficció pròpia

Tal i com s'ha assenyalat en el capítol sobre l'audiovisual a l'Estat espanyol, l'evolució històrica de l'audiència (vegeu la taula de *market share*) mostra un descens significatiu en minuts diaris d'audiència per televisió. Per primera vegada després de vuit anys no s'havia arribat a un punt tan baix de temps dedicat a la televisió, quan el 1993 només es va arribar als 204 minuts per individu. A part de la possible desafecció dels públics pel mitjà, especialment entre els joves, el cas és que Internet comença a fer-se un lloc en l'espai dedicat al temps lliure dels espanyols.

Aquestes dades, unides a una desaceleració important de la inversió publicitària en televisió, s'hauran de tenir en compte a l'hora de buscar explicacions macrosociològiques sobre el futur de la inversió en ficció domèstica. És d'esperar, doncs, que es mantinguin els compromisos econòmics de les televisions (que inclouen ficció i no ficció) en els pròxims anys. El document de Televisió de Catalunya sobre la inversió en ficció que es va donar a conèixer durant la redacció d'aquest informe és un bon senyal que se suma als acords entre la FAPAE i les televisions en el mateix sentit. La desaparició de Quiero TV i la fusió anunciada entre Canal Satélite Digital i Vía Digital també s'han vist amb optimisme per aquelles persones que són del parer que la dispersió de recursos econòmics que ara es recuperen podrien incrementar la producció de ficció en cine i televisió a l'Estat espanyol. Malgrat les promeses d'inversió en producció de telefilms (*tv movies*), s'han observat molt pocs resultats en aquestes televisions de pagament.

La important producció de ficció pròpia emesa el 2001 per les televisions autonòmiques, per sobre de les estatals, s'ha de posar en relació amb l'alt percentatge d'audiència obtingut per la FORTA (17%), el segon més alt des del 1997.

Dins del marc extremadament competitiu de les televisions a l'Estat espanyol, l'espai autonòmic té en TV3 la cadena líder, a més de ser la primera cadena en el seu àmbit com en anys anteriors.

Les dues cadenes catalanes, TV3 i 33-K3, juntament amb ETB (i en menor mesura TVAC) són les úniques que augmenten la seva audiència respecte de l'any 2000. Televisió de Catalunya també ha demostrat, des del 1994, un interès constant per la producció de ficció pròpia i alguns

Quota mitjana d'audiència a Catalunya 2001

	Quota mitjana (%)	A.M. (milers)	Audiència mitjana (%)
Total TV	100,0	873	14,4
TV3	21,8	191	3,2
T5	19,6	171	2,8
A3	19,2	168	2,8
TVE1	19,0	166	2,7
K3-33	6,1	53	0,9
La 2	6,3	55	0,9
Canal +	2,0	17	0,3
C9	0,2	2	0,0
CSD	2,9	25	0,4
Vía Digital	1,1	9	0,2
Quiero	0,2	2	0,0
TV Locales	0,7	6	0,1
Altres	0,9	8	0,1

Font: Sofres, Eurofiction

Comentari del quadre: En relació a l'any 2000, Canal Satélite Digital puja 0,4, Vía Digital puja 0,3, les televisions locals pugen 0,3 y Altres pugen 0,3 punts de quota. En resum, les televisions emergents han augmentat en 1,3 punts.

anys ha aportat més hores que TVE en aquest gènere al panorama de la televisió pública.

En l'àmbit de la ficció, les iniciatives de l'Institut Català d'Indústries Culturals (ICIC), que dona suport a la distribució de l'audiovisual a l'exterior, i la signatura del conveni entre TVC i els productors independents representen un compromís d'estabilitat per a la ficció pròpia. La col·laboració suposa una inversió de 43.500.000 euros durant quatre anys per a la coproducció de *tvmovies*, documentals i sèries d'animació. El document del conveni desenvolupa les línies de política audiovisual aprovades pel Parlament de Catalunya el 29 de març del 2001, que presentava importants novetats en la filosofia seguida fins ara, especialment en els dos primers punts. En primer lloc, es dona prioritat al component industrial respecte del criteri lingüístic i, en segon lloc, s'orienta al procés de creació, promoció i distribució de les obres per sobre de les estructures materials. En relació amb la producció de ficció pròpia, el conveni fixa l'objectiu d'una producció de 36 *tvmovies* en règim de coproducció. Aquestes coproduccions han de ser principalment europees, però no s'exclou la participació d'altres països.

Presència de la ficció pròpia en l'audiència

Tal i com s'indica en el primer capítol d'aquest informe, només *Gran Hermano 2* i *Operación Triunfo* van aconseguir entrar en el rànquing d'emissions més vistes del 2001 i van compartir amb el futbol (molt superior en percentatge d'audiència) la meitat de les preferències del públic, això fa que només TVE 1 i Telecinco estiguin presents entre les cadenes més vistes amb una forquilla que va del 34,7% (més de 13 milions d'espectadors) al 17,1% (gairebé set milions).

Per trobar els programes de ficció pròpia hem de recórrer al rànquing dels **programes regulars** (futbol apart) més vistes del 2001. Deu dels 25 programes són sèries amb índexs d'audiència que van del 12,6% de *Cuéntame* al 8,1% de *Dime que me quieres*.

Entre els gèneres favorits de les televisions d'àmbit estatal que emeten en obert (TVE1, Telecinco, Antena 3, La 2) trobem en primer lloc la ficció que agrupa el cine i les sèries estrangeres i les domèstiques en una oferta que tendeix a acumular-se en les hores de grans audiències. És interessant, en el context d'Eurofiction, indicar que dels dos tipus de ficció televisiva, l'única que augmenta l'any 2001 és la ficció domèstica, i que també és el gènere que més creix

Programes regulars més vistos al 2001

1.	Gran hermano	14,2
2.	Operación Triunfo	13,9
3.	Cuéntame cómo pasó	12,6
4.	Periodistas	10,9
5.	El comisario	10,8
6.	Compañeros	10,7
7.	Cruz y Raya Punto com	10,7
8.	Hospital central	9,6
9.	Policías	8,9
10.	Gran cine	8,8
11.	Cine made in America	8,8
12.	Academia de baile Gloria	8,8
13.	Cinco y acción	8,7
14.	Siete vidas	8,5
15.	Pobre diablo	8,5
16.	Película de la semana	8,5
17.	Ala...Dina	8,5
18.	Acción 5 estrellas	8,5
19.	Cine 5 estrellas	8,5
20.	Telediario 2	8,4
21.	Supervivientes 2	8,2
22.	Dime que me quieres	8,1
23.	Menudas estrellas	7,8
24.	Audacia	7,8
25.	Telediario 1	7,8

Font: Eurofiction amb dades de Sofres

juntament amb l'esport. Això és doblement significatiu si es té en compte, a més, l'aportació de les autonòmiques, que no apareix quantificada en el gràfic, i el fet que la ficció estrangera, principalment la nord-americana, ha retrocedit i s'ha hagut de buscar un lloc en horaris menys competitius.

4.2. Les dades de la ficció domèstica

Si s'ha de jutjar pels resultats estrictament numèrics de la producció domèstica, el panorama hauria de ser més aviat positiu. Tot i que en altres parts d'aquest estudi es raonen els arguments d'una preocupació seriosa pel futur de la ficció pròpia, l'any 2001 presenta l'índex més alt de títols

dels últims 10 anys, per bé que modest en relació amb la resta d'Europa. Així doncs, s'han recuperat hores d'emissió enfront de la disminució de l'any anterior. El mateix passa amb la programació dels 2.467 episodis d'estrena, que també és la xifra més generosa dels últims anys. Més enllà d'aquesta dada quantitativa, s'ha d'apuntar un canvi qualitatiu en el relleu de geografies de producció. Tradicionalment, l'aportació d'episodis es devia a la presència de serials breus de les cadenes, preferentment estatals, durant l'*off prime time*. Les cadenes autonòmiques han pres el relleu de les sèries diàries en un any en què la penetració en el mercat del conjunt d'aquestes televisions en el panorama espanyol ha arribat fins al 17 %, mentre les dues cadenes privades d'abast estatal, Antena 3 i Telecinco, perden audiència en favor de TVE 1 i les cadenes digitals.

Un altre factor que podem destacar és l'elevada freqüència d'emissions en *prime time*. Si la presència de la ficció en els horaris de màxima audiència (gairebé 178 hores més que l'any anterior) representa un criteri qualitatiu de la indústria, l'esforç de totes les televisions per competir es posa de manifest en l'emissió més alta d'episodis (1.544), la qual cosa capgira la tendència a invertir en programes de baix pressupost per fer la programació de tarda, tal i com passava des del 1996. Un altre tema és el rendiment en termes d'audiència que, com es comenta en altres passatges d'aquest informe, ha estat més aviat minso amb la majoria dels projectes nous. Tanmateix, queda constància de l'esforç que han fet les televisions per apostar per la producció domèstica malgrat l'onada de programes de telerealtà que hi juga en contra.

Oferta de ficció pròpia 1996-2001

	Total 2001	Total 2000	Total 1999	Total 1998	Total 1997	Total 1996
Núm. títols	61	54	51	33	36	27
Núm. episodis	2.467	1.961	2.352	1.424	1.276	696
Hores	1.306:00	1.199:00	1.468:37	851:07	758:38	459:00

Font: Eurofiction

Oferta en *prime time* / *off prime time* per episodis 1996-2001

	Total 2001	Total 2000	Total 1999	Total 1998	Total 1997	Total 1996
Núm. episodis	2.467	1.961	2.352	1.424	1.276	696
<i>Prime time</i>	1.544	904	836	461	444	379
<i>Off prime time</i>	923	1.057	1.516	693	832	317

Font: Eurofiction

Oferta en *prime time* / *off prime time* per hores 1997-2001

	Total 2001	Total 2000	Total 1999	Total 1998	Total 1997
Hores	1.306:00	1.199	1.468:37	851:07	758:38
<i>Prime time</i>	894:15	717:45	690:47	462:00	371:41
<i>Off prime time</i>	411:45	481:15	777:50	389:07	386:57

Font: Eurofiction

Episodis per durada (*) 1996-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>	<i>Total 1997</i>	<i>Total 1996</i>
Núm. episodis	2.467	1.961	2.352	1.424	1.276	696
Curts	1.839	1.132	1.563	951	806	385
Mitjans	614	805	765	470	465	311
Llargos	14	24	24	3	5	0

Font: Eurofiction

(*) El temps de durada és net, sense publicitat

Selecció de formats per títols 1996-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>	<i>Total 1997</i>	<i>Total 1996</i>
Núm. títols	61	54	51	33	36	27
Sèries	39	33	32	25	27	22
Serials oberts	10	7	9	7	5	5
Minisèries	4	5	6	1	2	0
<i>Tvmovies</i>	8	9	4	0	2	0

Font: Eurofiction

Tipus de formats per episodis 1999-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>
Núm. episodis	2.467	1.961	2.352
Sèries	978	710	715
Serials oberts	1.471	1.232	1.612
Minisèries	10	10	21
<i>Tvmovies</i>	8	9	4

Font: Eurofiction

Selecció per tipus de producció 1998-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>
Núm. títols	61	54	51	33
Domèstica	59	50	46	33
Europea	1	3	4	--
Altres	1	1	1	--

Font: Eurofiction

Un altre fet significatiu és el context de l'aposta tradicional a Espanya per la serialitat de la ficció de duració breu, que es confirma també en els dos semestres i augmenta significativament a TVE 1 i Telecinco. Aquest any, TVE 1 va arriscar fins a **sis sèries de duració breu en prime time**, però aquesta incursió va ser castigada en termes d'audiència. En canvi, el format breu de 25 minuts reporta a TV3 un 38,9% de mitjana anual, la més alta des que el 1994 es va començar a produir ficció. L'experiència de la ficció/clip de TV3, interessant per molts aspectes i que demostra una certa aposta en l'entorn audiovisual (música, curtmetratges, documentals, sèries per Internet), d'*Ell i Ella*, de 5 minuts de duració, va tenir molt bons resultats si tenim en compte

l'índex d'audiència, que gairebé va arribar al 30%.

Però, en general, la proposta de formats en la programació continua sent conservadora, amb un domini absolut dels títols de sèries per sobre de serials, *tvmovies* i minisèries. Només en nombre d'episodis es manté un cert equilibri entre sèries i serials, gràcies a l'aportació de les televisions autonòmiques. Europa i altres països continuen pràcticament absents d'una indústria que no creu en les coproduccions internacionals.

Les sèries espanyoles no se'n van sortir gaire bé en la nova situació d'extrema competència amb els formats de telerealtà. Només el *dramèdia Cuéntame cómo pasó* i la minisèrie *Severo Ochoa*, les dues de TVE 1, van obtenir

Gèneres per títols 1998-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>
Número de títols	61	54	51	33
Comèdia	26	17	19	19
Drama	29	29	27	13
Crim	6	8	5	1

Font: Eurofiction

Gèneres per episodis 2000-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>
Número d'episodis	2.467	1.961
Comèdia	654	407
Drama	1.755	1.488
Crim	58	66

Font: Eurofiction

Gèneres per hores en *prime time* / *off prime time* 2000-2001

	<i>Prime Time</i>	<i>Off prime time</i>	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>
Número d'hores	894:15	411:45	1.306:00	1.199:00
Comèdia	333:45	8:20	342:05	297:10
Drama	509:15	397:25	906:40	829:20
Crim	51:15	6:00	57:15	72:30

Font: Eurofiction

Protagonisme per episodis 1996-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>	<i>Total 1997</i>	<i>Total 1996</i>
Número d'episodis	2.467	1.961	2.352	1.424	1.276	696
Protagonista masculí	48	83	125	189	137	112
Protagonista femenina	48	54	188	40	85	86
Protagonistes mixtos	2.267	1.769	1.908	1.082	1.007	434
Grup masculí	77	55	95	83	39	25
Grup femení	27	--	30	30	8	39

Font: Eurofiction

Temps per episodis 1999-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>
Número de episodis	2.467	1.961	2.352
Temps present	2.405	1.952	2.244
Temps passat	62	9	108

Font: Eurofiction

Entorn per episodis 1997-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>	<i>Total 1998</i>	<i>Total 1997</i>
Número d'episodis	2.467	1.961	2.352	1.424	1.276
Capital	709	708	980	977	716
Urbà	1.394	716	726	256	246
Rural	364	529	592	118	286
Sense identificar	--	6	54	73	--
Altre	--	2	--	--	25

Font: Eurofiction

Escenaris per episodis 1999-2001

	<i>Total 2001</i>	<i>Total 2000</i>	<i>Total 1999</i>
Número d'episodis	2.467	1.961	2.352
Estatal	2.449	1.943	2.336
Internacional	17	18	14
Sense identificar	1	--	2

Font: Eurofiction

audiències notables. La resta de les sèries d'èxit, procedents la majoria d'altres temporades (la "generació del 98": *Periodistas*, *Compañeros*...) va rebaixar les xifres o va haver de canviar de dia per evitar la confluència amb els programes de telerealtà.

El perfil d'una sèrie típica a Espanya és una comèdia, en hores de màxima audiència, amb un protagonisme de grup, intergeneracional i de gènere (*gender*) mixt. En l'àmbit dels gèneres (*genre*) baixen els crims i augmenten les comèdies en títols (vuit més que l'any anterior), que tenen un 25% més d'episodis. És interessant la confirmació per competir també amb aquest gènere que distingeix aquest país dins d'Europa (334 hores més de comèdia en *prime time* i vuit en horaris diürns) i que es reflecteix en l'augment d'hores i la congelació de temes policíacs.

En termes d'identitat cultural, el "mascle ibèric" ha anat perdent virilitat en el protagonisme de les històries. Cal destacar que, des dels seus inicis, la ficció de TV3 no reflectia aquest prototipus més que en situacions de profunda contradicció personal amb el seu entorn, enfront de personatges femenins que, sense haver estat educats per prendre certes decisions, s'hi veuen obligats. Mentre el 1999 el mascle ibèric es representava en el conjunt de la ficció estatal en més de 125 episodis, repartits entre drames i comèdies, ara no arriba als 50. Però aquesta fuga no afavoreix la dona, sinó els grups mixtos, que el 2001 han protagonitzat gairebé 500 episodis més que l'any anterior. Tot i així, el pes dels protagonistes masculins en sèries de grup, representats per actors de prestigi procedents del cinema, el teatre i la televisió, és qualitativament imprescindible, tal com passa amb les sèries de més audiència mitjana anual: *Cuéntame*, *Periodistas*, *El comisario*, *Hospital Central*, *Policías*. Totes aquestes són sèries que, a més, tenen històries amb arguments que es beneficien d'una definició precisa de l'univers narratiu i la identificació amb els sentiments de l'espectador, i obliden la política del còctel de confusió de gèneres i *targets* per fer content a tothom i no quedar bé amb ningú.

La indústria de la ficció televisiva a Espanya no es pot entendre sense el mapa de les televisions autonòmiques. El suport dels governs autonòmics, més polític que financer, i l'esforç per mantenir una producció de qualitat i baix cost, amb aliances de la federació de televisions (FORTA) i la

proposta d'històries localitzades en la proximitat de llengües i cultures, representa una aposta per l'excepció cultural que no es pot menysprear en un informe estrictament tècnic com el d'Eurofiction. La ficció autonòmica té característiques que la distingeixen de les produccions estatals. Aprofitem per assenyalar un cas exemplar que no es redueix a una simple anècdota de la temporada de l'any 2001. Des del punt de vista de les estratègies de les cadenes, ha passat una cosa que ja s'anunciava en anys anteriors: que algunes cadenes estatals poden quedar per sota de les autonòmiques, no tan sols en termes relatius respecte de l'univers estatal i autonòmic, sinó també en números absoluts. Aquest és el cas d'Antena 3 amb *Papá* (una sèrie que no va passar del cinquè capítol, ferida de mort pels conflictes entre la cadena i la productora de Pepe Navarro) i *Dos+una* (de la qual es van emetre 13 capítols), l'audiència de les quals no va arribar als 900.000 i els 800.000 espectadors, respectivament, que van quedar per sota de *Plats bruts* i *Temps de silenci*, les dues sèries d'èxit de TV3, que van obtenir un 38,9% i un 32,7% de *share*, respectivament. Amb *El cor de la ciutat* (41% de *share*), es recupera el melodrama en estat pur, sense contaminacions de gènere com havia passat en serials anteriors de bon rendiment d'audiència. Es tracta, a més, de productes amb una bona qualitat de guió, producció, interpretació i realització i que connecten bé amb la societat cap a la qual van dirigits. En l'àmbit estatal, TVE 1, amb quatre sèries, i Telecinco, també amb quatre sèries, es reparteixen els primers llocs de mitjana anual, seguides per Antena 3, amb dues sèries, entre les quals es troba el drama juvenil de *Compañeros* (Antena 3), la sèrie més gravada en vídeo. En el camp de les televisions autonòmiques, TV3 ocupa els vuit primers llocs, seguida de Canal Sur, amb dues sèries, dins d'una forquilla de *share* que fluctua entre el 38,9% i el 20%.

En termes de producció, l'enlairament autonòmic de la ficció representa, el 2001, gairebé el 50% de títols del conjunt de la televisió espanyola i augmenta en més de 564 episodis d'estrena respecte de l'any passat. Televisión de Galicia és la televisió que creix més en hores i episodis, tot i que TV3 és la cadena que aconsegueix augmentar en 100 episodis més una oferta que es manifesta com la més equilibrada en formats i gèneres.